

Viron murteistossa ovat *j*:nsä kadotaneet muodot 1 ja 2 osoittaneet ilmeistä pysyvyyttä (ja periytyneet kirjakieleenkin), kun taas kognaatit Varsinais-Suomessa tuntuisivat harvinaistuneen, ja erityisesti lounaismurteiden läntinen osa näyttää jopa hylänneen sananalkuisen *aè*-diftongin.

Voisi toisaalta otaksua, ettei läntinen ryhmä koskaan olisi ollutkaan tämmöisen diftongin varsinaista aluetta, vaan esiintymisalueen muodostaisi vain itäinen osa yhdessä viron kanssa. Näin selittyisi *Occamin partaveitsen* avulla pienimmin oletuksin tämä Suomenlahden poikki käyvä *j*:ttömien *ae*-alkuisten verbinmuotojen alue 1–4.

Itse Suomenlahti on tarjonnut helpon väylän kielivaikutteiden välittymistä varten Viron suunnasta Suomeen päin (ks. Lang 2020: 284–289).

JUSSI PAHIKKALA
pahikkalajussi@gmail.com
Kirjoittaja on kielitieteen harrastaja.

Lähteet

- KETTUNEN, LAURI 1962: *Eestin kielen äännehistoria*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KÄSI, INGE 2011: *Seto sõnastik*. Tartu: Tartu Ülikool.
- LAAKSO, JOHANNA 1988: Muodon ja funktion suhteesta itämerensuomen verbinjohtimistossa. – *Virittäjä* 93 (1) s. 50–69.
- LANG, VALTER 2020: *Homo Fennicus. Itämerensuomalaisten etnohistoria*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- OJANSUU, HEIKKI 1903: *Suomen lounaismurteiden äännehistoria*. Konsonantit. Descendentti esitys. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KIELITIEEEN KENTILTÄ

Kansainvälinen nimistöntutkijayhteisö koolla sähköisesti

Nimistöntutkimuksen kansainvälinen kongressi (International Congress of Onomastic Sciences) järjestettiin 27. keran 22.–27.8.2021. Kongressin teemana oli nimistöntutkimuksen monitieteisyys. Tapahtuman pääjärjestäjänä toimi Krakovan yliopisto Puolassa. Kongressia siirrettiin koronaviruspandemian takia vuodelle, ja lopulta se päädyttiin pitämään etäyhteyksin Zoom-alustalla. Sähköisten yhteyksien hyvänä puolena oli, että tapahtuma oli osanotoltaan hyvin kansainvälinen. Kongressiin osallistui 256 henkilöä 50 eri maasta. Nämä lukemat olivat hieman suuremmat kuin edellisessä kongressissa Debrecenissä 2017 (ks. Hä-

mäläinen, Raunamaa & Sarhema 2017). Suomalaisia yliopistoja ja muita instituutioita edusti yhdeksän esitelmöijää.

Kutsupuheenvuoroja pidettiin kaksi, normaalimittaisia sektio- ja symposium-esitelmiä kaikkiaan 204. Sektiot oli ot-sikoitu perinteiseen tapaan tutkittavien nimikategorioiden perusteella: esitelmistä 85 oli sijoitettu paikannimiä käsitteleviin sektioihin, 58 henkilönnimiä, 26 kirjallisuuden nimistöä, 15 yleistä nimistöntutkimusta ja kymmenen muita nimikategorioita käsitteleviin sektioihin. Viimeksi mainitusta sektioista käytettiin nimitystä *chrematonomastics*, jolla tavallisesti viitataan erilaisten hyödykkeiden ja tuotteiden

nimiin, mutta sektiossa käsiteltiin myös esimerkiksi puolueiden, laivojen ja asuintalojen nimiä. Kymmenen esitelmää kuului kolmeen erillissymposiumiin, joissa käsiteltiin puolalaista, tšekkiläistä ja slovakialaista nimitystutkimusta. Valtaosa esitelmistä pidettiin englanniksi, mutta neljäkymmentä esitelmää myös muilla kongressin virallisilla kielillä ranskaksi, saksaksi ja venäjäksi.

Esitelmien ennakkoon määritelty jaottelu vaikutti suomalaisesta näkökulmasta hieman vanhanaikaiselta. Esitelmää seurattaessa sai vaikutelman, että osalle esitelmistä ei ollut löytynyt luontevaa kategorialuokkaa, vaan yksittäisiä, eriaiheisia esitelmää oli ripoteltu sektioihin melko sattumanvaraisesti. Tämä koski erityisesti monia pienempiä ja uudempia tutkimusteemoja, kuten urbaania nimimaisemaa käsitteleviä esitelmää. Tämän seurauksena näiden teemojen tutkijat eivät päässeet täysin hyötymään suuren kansainvälisen kongressin synergiasta ja vuoropuhelun mahdollisuudesta. Tarkempi temaattinen jaottelu on tietysti työlämpi ohjelmanlaattijoille, mutta olisi ollut monelle osallistujalle antoisampi.

Kongressin yhteydessä pidettiin myös kansainvälisen nimitystutkijajärjestö ICOSin yleiskokous, joka päätti Paula Sjöblomin (Turun yliopisto) nelivuotisen kauden järjestön presidenttinä. Yleiskokous valitsi uudeksi presidentiksi Katalin Rézegin Debrecenin yliopistosta. Suomea järjestön hallituksessa tulevalle kolmivuotiskaudella edustaa Lasse Hämmäläinen Tampereen yliopistosta.

Tutkimustraditot jatkuvat vahvoina

Kongressissa kuultujen esitysten aihekirjo kattoi monipuolisesti nimitystutkimuksen kenttää, mutta perinteiset tutkimusaiheet, kuten paikannimien tai nimelementtien etymologioiden selvittely, olivat jälleen paljon esillä. Tämä aihealue vaikuttaa olevan erityisesti Brittein saarilta tulevien nimitystutkijoiden suo-

siossa. Tämä on helppo ymmärtää, kun muistaa, että seudun varhaisimmat kirjalliset lähteet ovat ajanlaskun alusta.

Erityisesti itäisen Englannin ja Skotlannin etymologinen paikannimistöntutkimus avaa kiinnostavia perspektiivejä myös Suomen nimistöön: noille alueille kohdistui samanlaista pohjanmiesten uudisasutusta kuin Etelä- ja Lounais-Suomeen, ehkä pohjoisempaan-kin Pohjanlahden rannoille. Usean esitelmän aikana tuli pohtineeksi, voisiko Suomestakin olla systemaattisen tutkimuksen perusteella erotettavissa vastaavanlaisia varhaista asutusaaltoa kuvastavia pohjoisgermaanisiksi kielellisiä kerrostumia kuin Joshua Nealin tutkimat Englannin *by(r)*-paikannimet (vrt. ruotsin *by* 'kylä'; ks. myös FSN; Kepsu 2005).

Ikuisia nimitystutkimuksen peruskysymyksiä, mutta selvästi uudempaa nimistöä, tarkasteli esitelmässään Birna Lárusdóttir, joka tutkii 1960-luvulla tulivuorenpurkauksen seurauksena muodostuneen ja nykyisin vain tutkijoille avoimen Surtsey saaren paikannimistöä Islannissa. Aivan uuden maa-alueen nimeäminen ja nimistö tarjoavat tutkijoille ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella paikannimien syntyä ja nimistön kehitystä. Lárusdóttirin mukaan saarella käytettävä nimistö on toisaalta dynaamista ja ehtinyt jo lyhyessä ajassa muuttua useaan otteeseen. Toisaalta se on merkityksiltään hyvin kontekstisidonnaista – usein jopa triviaalia. Nimitystutkijalta tällainen tutkimuskonteksti vaatii erityistä varovaisuutta, jottei hän omalla toiminnallaan vaikuttaisi informanttien nimenkäyttöön.

Politisoituneita nimiä

Kongressin avaavan kutsupuheenvuoron piti Peter Jordan Itävallan tiedeakatemiasta. Hänen aiheenaan oli käsitepari *endonymi* ja *eksonymi*. Ensimmäisiltä itsestään selviltä vaikuttavat käsitteet osoittautuivat todella vaikeasti

määriteltäviksi. Muuttuuko esimerkiksi kyrillisillä aakkosilla kirjoitettu nimi eksonyymiksi, jos se translitteroidaan latinalaisille aakkosille (*Москва* > *Moskva*), tai onko *Byzantion* eksonyymi, jos sitä käyttää edelleen pieni Istanbulissa asuva kreikkalaisvähemmistö? Nimityksiin liittyy myös niin voimakkaita poliittisia intohimoja, että termien määrittely on erittäin vaikeaa esimerkiksi YK:n asiantuntijaelmissä.

Politisoituneita eksonyymejä ja endonyymejä käsiteltiin sektioesitelmissäkin. Olena Fomenko esitteli ja analysoi Yhdysvalloissa ja Ukrainassa käytyä keskustelua siitä, minkälaista kirjoitusasua *Kiova*-nimestä pitäisi käyttää englanninkielisissä teksteissä. Vaihtoehtoina ovat olleet aikaisemmin vakiintunut venäjänkieliseen lausuntatapaan perustuva *Kiev* ja ukrainan-kieliseen lausuntatapaan perustuva, nyttemmin suositellumpi *Kyiv*. Poliittisen lisäjännitteen analysoituun keskusteluun toi se, että Ukrainan ulkoministeriö kampanjoi sosiaalisessa mediassa aktiivisesti jälkimmäisen vaihtoehdon puolesta. Tätä ei osa kansainvälisistä keskustelijoista pitänyt sopivana, vaikka yleinen periaate on ollut, että valtioilla tulee olla oikeus päättää omista nimistään. Suurvalloilla tuntuu olevan enemmän valtaa myös nimistöpolitiikan saralla.

Junkai Li ja Xiao Chen kuvasivat *Kanton*-nimeen liittyviä Kiinan sisäisiä poliittisia ristiriitoja. Heidän mukaansa nimi *Kanton* on tarkoitushakuisesti leimattu ulkomaalaisten kielitaidottomien nimenkäyttäjien virheelliseksi ääntötavaksi ja eksonyymiksi. Heidän mukaansa nimi vastaa paremmin paikallisen kantoninkiinaan äänneasua, mutta keskushallinto tahtoo priorisoida mandariinikiinan mukaista muotoa *Guangzhou*. Kyseessä ei siis ole puhdas eksonyymi-endonyymi-vastakkainasettelu, vaan osa politisoitunutta keskustelua eri siniittisten eli kiinalaisten kielten asemasta Kiinassa. Li ja Chen osoittivat, että tietty va-

riaatio on kuitenkin Kiinassakin hyväksyttyä sekä paikallisesti että muissa englanninkielisissä yhteyksissä.

Politiikkaa sivusi myös Carmen Fernández Juncal, joka on tutkinut Espanjassa vuosina 1976–2020 vaikuttaneiden poliittisten puolueiden nimiä. Hänen keskeisin havaintonsa oli, että poliittisten puolueiden nimet ovat muuttuneet entistä läpinäkymättömimmiksi. Samanlaisia kehityskulkuja vaikuttaisi olevan käynnissä muuallakin Euroopassa: esimerkiksi Suomessa tuoreiden eduskuntapuolueiden nimet *Sininen tulevaisuus*, *Liike Nyt* ja *Valta kuuluu kansalle* eivät kerro juurikaan puolueiden aatteellisista painotuksista. Systemaattista tutkimusta puolueiden nimistä on kuitenkin tehty hyvin vähän sekä Suomessa että muualla.

Monitieteistä ja monikulttuurista

Konferenssin monitieteisyyden teemaa sovellettiin esitelmissä monella tavalla. Lähtökohdiltaan monitieteisen poliittisen onomastiikan kenttään kuuluvaksi voi laskea Úna Bhreathnachin, Frances Kanen ja Justin Ó Gliasáinin esitelmän. Siinä vertailtiin Irlannin tasavallan ja Isoon-Britanniaan kuuluvan Pohjois-Irlannin iirinkielisten paikannimien statuksen ja käytön historiaa ja nykypäivää suhteessa molempien alueiden englanninkieliseen nimistöön. Poliittisen onomastiikan kenttään kuuluvat selvästi myös alkuperäiskielten ja -kansojen nimistöä käsittelevät aiheet. Näistä mainittakoon Norjan pohjoissaamelaisten asutusnimiä käsitellyt Kaisa Rautio Helderin esitelmä sekä saksalaisten kolonialistien ja paikallisten nimistön suhdetta Usambarassa Tansaniassa analysoinut Marie A. Riegerin esitelmä.

Useissa esitelmissä käsiteltiin nimistöä monitieteisistä näkökulmista kieli- ja kulttuurimaiseman osina. Kaupallista näkökulmaa edusti Tereza Slaméníková ja Michaela Frydychová esitelmä Prahan kiinalaisten ravintoloiden nimistä. Esi-

telmässä kuvattiin, kuinka nimet kytkeytyivät sekä tšekkiläiseen että kiinalaiseen nimi- ja kulttuuriperinteeseen. Nimille on tyypillistä, että ne näkyvät kaupunkikuvassa eri kielten ja kirjoitusjärjestelmien yhdistelmiä hyödyntäen. Tämä konkretisoi sitä, miten tärkeä osa visuaalisella viestinnällä on kielimaiseman tulokinnassa kielellisen viestinnän rinnalla.

Historian ja poliittisten muutosten sekä nimistön yhteyttä käsitteli Mihai Stelian Rusu esitelmässään kadunnimien muutoksesta sosialismin jälkeisessä Romaniassa. Myös Jaromir Krško ja Petra Jesenská korostivat nimistön roolia sosiaalisten ja poliittisten ilmiöiden välittäjänä. He tarkastelivat esitelmässään muutoksia Banská Bystrican kaupungin kielimaisemassa Slovakiassa. Syvällisempiä teoreettisia pohdintoja tahtoi puolestaan herätellä Přemysl Mácha, joka kysyi, edustavatko paikallista kulttuuriperintöä ensisijaisemmin yksittäiset paikannimet vai nimenanto kulttuurisena prosessina. Hänen esimerkkiaineistonsa oli Tšekin vuoristoseuduilta.

Todella laajan monikulttuurisen katsauksen antoi toinen kutsupuhuja Sheila Embleton Toronton yliopistosta Intian nimistöä käsitelleessä esitelmässään. Aihe oli hengästyttävän laaja, sillä Intiassa on valtavasti väestöä ja erilaisia kulttuureita. Vaikka mihinkään teemaan ei pystytty tästä syystä paneutumaan kovin perusteellisesti, Embleton oli kuitenkin saanut esitelmäänsä mukaan perinteisen länsimaisen näkökulman lisäksi pitkät paikalliset perinteet ja uudemmat, postkolonialistiset kehityskulut. Tällainen paikallisista, Euroopan ulkopuolisista kysymyksenasetteluista ammentava tutkimustarpeiden kuvaus oli ehdottoman tarpeellinen ja tervetullut.

Uusia tutkimussuuntia

Tieteen uusista tuulista esillä oli erityisesti digitaalisuus. Alexandra Petrulevich käsitteli esityksessään viikinkiajalle sijoittuvien

tekstien korpusaineiston käyttöä paikannimien variaation tutkimuksessa. Monet tutkijat myös kertoivat kotimaidensa digitaalisista paikan- tai henkilönnimiaineistoista. Esimerkiksi Birgit Eggert esitteli tanskalaisten henkilönnimien verkkosanakirjaa, joka ensi vaiheessa tarjoaa tietoa yleisimpien etunimien alkuperästä ja kehityksestä. Myöhemmin mukaan on tarkoitus liittää tietoja niin sukunimistä kuin nimistön levikistä. Eggert antoi esimerkkejä tällaisen aineiston tarjoamista mahdollisuuksista nimistöntutkijoille, mutta käsitteli myös tietojen avoimen saatavuuden oikeudellisia ja käytännöllisiä haasteita.

Digitaalisten apuvälineiden käyttöön perustuvasta kvantitatiivisesta tutkimuksesta oli myös useita esimerkkejä. Paweł Swoboda kuvasi esitelmässään ajallisia ja alueellisia eroja Puolan etunimien käytössä 1900- ja 2000-luvuilla. Gerrit Bloothoofin ja David Onlandin esitelmä taas valotti etunimien suosion vaihtelusta Alankomaissa laajan, yli kaksisataavuotisen aineiston avulla.

Myös nimistöntutkimuksen julkaisukentällä on tapahtunut uudistumista. ICOSin tieteellisen aikakauslehden *Onoman* päätoimittaja vaihtui alkuvuodesta 2019. Pian tämän jälkeen ICOS päätti yhteistyön kaupallisen julkaisijan kanssa ja ryhtyi julkaisemaan lehteä itse avoimesti verkossa. Lehden viimeaikaisia vaiheita esittelivät uusi päätoimittaja Oliviu Felecan ja toimitussihteeri Alina Bugheșiu Cluj-Napocan teknillisestä yliopistosta Romaniasta. Julkaisu on saanut kiinni julkaisuviiveen ja pyrkii määrätietoisesti kohottamaan profiliaan.

Lopuksi

Krakovan kongressi tullaan varmasti muistamaan erityisesti ensimmäisenä etäyhteyksin järjestettynä nimistökongressina. Järjestelyt onnistuivat varsin hyvin, ja tekniset ongelmat jäivät vähäisiksi. Tässä auttoi järjestäjien panostus tekni-

seen tukeen: jokaisessa sektiossa oli jatkuvasti läsnä oma it-tukihenkilö. Yksi etäkongressien eduista kuulijan näkökulmasta on helppo ja häiriötä tuottamaton siirtyminen huoneesta toiseen, mikä lisää valinnanvapautta. Toisaalta verkostoitumisen kannalta tärkeä epämuodollinen vuorovaikutus jää selvästi vähäisemmäksi kuin kasvokkaisissa kohtaamisissa.

Vaikuttaa selvältä, että hybridimuotoiset, sekä lähi- että etäosallistumisen mahdollistavat kongressit ovat osa tulevaisuutta. Seuraava nimistöntutkimuksen kansainvälinen kongressi tullaan järjestämään Helsingissä 19.–23.8.2024. Kongressin teema on ”Sustainability of names, naming and onomastics”. Kestävyyden teemaan sopien on suunnitteilla, että tapahtumaan voisi osallistua niin paikan päällä kuin etäyhteydellä.

LASSE HÄMÄLÄINEN

etunimi.sukunimi@tuni.fi

Kirjoittaja on suomen kielen ja nimistöntutkimuksen tutkijatohtori Tampereen yliopistossa.

JAAKKO RAUNAMAA

etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on Helsingin yliopistosta valmistunut filosofian tohtori.

VÄINÖ SYRJÄLÄ

etunimi.sukunimi@sh.se

Kirjoittaja on filosofian tohtori, nimistöntutkija ja ruotsin kielen yliopistonlehtori Södertörns högskolassa Tukholmassa.

TAARNA VALTONEN

etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on saamen kielen dosentti ja nimistöntutkija Helsingin yliopistossa.

Lähteet

HÄMÄLÄINEN, LASSE – RAUNAMAA,

JAAKKO – SARHEMÄÄ, MARIA 2017:

Nimistöntutkijoiden kansainvälinen yhteisö suomalaiskomennossa. – *Virittäjä* 121 (4) s. 586–589. <https://doi.org/10.23982/vir.66393>.

KEPSU, SAULO 2005: *Uuteen maahan.*

Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FSBN = Finlandssvenska bebyggelsenamn.

Päätöimittäjä Lars Huldén. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. <https://bebyggelsenamn.sls.fi/> (15.11.2021).

KIRJALLISUUTTA

Polysemian edessä

Krista Teeri-Niknammoghadam: *Edessä ja edellä. Suomen ete-vartaloisten tilagrammien merkitykset ja metaforisuus.* Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis B 537. Turku: Turun yliopisto 2021. Johdanto 97 s. ja neljä artikkelia 111 s. ISBN 978-951-29-8436-7. Johdanto-osa saatavilla verkossa osoitteessa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8437-4>.

Krista Teeri-Niknammoghadamin väitöstutkimus käsittelee tilanilmausten semantiikkaa ja siihen liittyen kielen ja kehollisuuden suhdetta. Teoriataustaltaan tutkimus edustaa kognitiivista semantiikkaa ja kognitiivista metaforatutkimusta. Se asettuu siis lähtökohdiltaan ja menetelmiltään osaksi tutkimustraditiota, jossa kielellistä merkitystä lähesty-